CARACTERISTICI GENERALE ALE NOŢIUNILOR DE INTELIGENŢĂ EMOŢIONALĂ ŞI INTELIGENŢĂ SOCIALĂ

CZU: 159.923.2:[159.942 + 316.61]

Victoria CHEPTENE

Şcoala doctorală Ştiinţe Sociale şi ale Educaţiei,
Universitatea de Stat din Moldova

The article presents some of the authors' conceptions regarding the notions of emotional intelligence and social intelligence. For the purpose of analyzing the common aspects, there are described their characteristics and components.

Keywords: *intelligence, emotional intelligence, social intelligence.*

În ultima perioadă conceptele de inteligenţă emoţională şi inteligenţă socială sunt amplu analizate în literatura de specialitate. Cunoscut este faptul că epistemologia conceptului de inteligenţă emoţională s-a constituit în baza ideilor, concepţiilor, teoriilor, cercetărilor care demonstrează importanţa competenţelor emoţionale pentru realizarea personală şi socială a individului. Problematica în cauză a constituit o preocupare permanentă a savanţilor şi cercetătorilor din domeniul antropologiei, filosofiei, psihologiei, sociologiei, pedagogiei, din motiv că emoţiile dictează conduita şi faptele umane, opunându-se raţiunii prin esenţa sa – raţiunea are caracter pregnant obiectiv, emoţia este subiectivă [1].

În general, inteligenţa este definită de A.Cosmovici ca „o aptitudine generală care contribuie la formarea capacităţilor şi la adaptarea cognitivă a individului în situaţii noi [*apud* 2]. Potrivit afirmaţiilor lui S.Hein, inteligenţa emoţională înseamnă: - să fii conştient de ceea ce simţi tu şi de ceea ce simt alţii şi să ştii ce să faci în legătură cu aceasta; - să ştii să deosebeşti ce-ţi face bine şi ce-ţi face rău şi cum să treci de la rău la bine; - să ai conştiinţă emoţională, sensibilitate şi capacitate de conducere care să te ajute să maximizezi pe termen lung fericirea şi supravieţuirea [*apud* 3].

Modelul inteligenţei emoţionale restructurat de Steven J. Stein şi Horward E. Book (2000) precizează următoarele domenii de manifestare a acesteia: domeniul intrapersonal (conştiinţa emoţională de sine; caracterul asertiv; independenţa; împlinirea de sine); domeniul interpersonal (empatia, responsabilitatea socială; relaţiile interpersonale); domeniul adaptabilităţii (testarea realităţii; flexibilitatea, soluţionarea problemelor sociale); domeniul gestiunii stresului (toleranţa la stres; controlul impulsurilor); domeniul stării psihice generale (optimismul, fericirea). Astăzi se consideră din ce în ce mai mult că inteligenţa emoţională, respectiv viaţa afectivă, influenţează strategiile noastre de adaptare la situaţiile noi, fiind totodată un parametru important al reuşitei diverselor obiective personale, nu doar la nivelul sentimentelor,

ci, în general, la nivelul numeroaselor acţiuni pe plan familial, şcolar, profesional şi social [4].

După H.Pitariu, inteligenţa emoţională vizează capacitatea de a recunoaşte propriile emoţii şi sentimente şi pe ale celorlalţi, de a ne motiva şi de a face un management adecvat impulsurilor noastre spontane, precum şi al celor apărute în relaţiile cu ceilalţi; de a descrie calităţi complementare, dar distincte de inteligenţă academică, de acele capacităţi cognitive cuantificabile prin coeficientul de inteligenţă. Se consideră că inteligenţa emoţională este mai importantă decât orice alt factor în determinarea performanţelor remarcabile [5].

În numeroase cercetări autorii prezintă câteva modele ale inteligenţei emoţionale, şi anume: 1. Modelul inteligenţei emoţionale propus de P.Salovey şi J.D. Mayer; 2. Modelul lui R.Bar-On; 3. Modelul operaţional al inteligenţei emoţionale (D.Goleman); 4. Modelul lui A.Bandura [4].

Modelul inteligenţei emoţionale propus de P.Salovey şi J.D. Mayer (1990) este centrat pe capacitatea persoanei de a utiliza inteligenţa emoţională pe baza a două dimensiuni: *dimensiunea experenţială* şi *dimensiunea strategică. Dimensiunea experienţială* presupune: a) *percepţia emoţională,* respectiv abilitatea de a percepe şi exprima propriile emoţii, capacitatea de a face diferenţa dintre expresiile emoţionale de bucurie şi cele de tristeţe; b) *asimilarea emoţională,* respectiv, abilitatea de a integra în gândire aspectele emoţionale şi de a distinge diferitele emoţii pe care persoana le resimte. *Dimensiunea strategică* include: a) *înţelegerea emoţională,* care permite persoanei să înţeleagă emoţiile complexe: de exemplu, să ia în considerare două emoţii concomitente şi să aibă capacitatea de a trece de la una la alta; b) *gestionarea emoţiilor,* adică abilitatea de a alege şi a utiliza o emoţie în funcţie de utilitatea acesteia într-o anumită situaţie. Având în vedere cele două dimensiuni, inteligenţa emoţională desemnează abilitatea cognitivă a persoanei de a percepe şi a exprima emoţiile, de a le integra pentru a facilita gândirea, de a înţelege emoţiile, precum şi de a regla emoţiile proprii şi ale altora. Modelul lui R.Bar-On se bazează pe analiza potenţialului, randamentului şi succesului persoanelor, inteligenţa emoţională fiind considerată ca rezultat al unui proces centrat pe o gamă de capacităţi emoţionale şi sociale ale individului: a fi conştient de sine; a face faţă emoţiilor puternice; a se înţelege pe sine şi a se exprima; a fi conştient de alţii; a întreţine raporturi pozitive cu alţii. Deci, Reuven Bar-On grupează componentele intelegenţei emoţionale după comportamentele observabile care se pot regla în procesul educaţional, şi anume: aspectul intrapersonal, aspectul interpersonal, adaptabilitate, controlul stresului, dispoziţie generală [4].

D.Goleman defineşte inteligenţa emoţională ca fiind o *inteligenţă specifică* vizând emoţiile şi ca o *metainteligenţă* care reglează celelalte inteligenţe. Această remarcă ne aminteşte de faptul că inteligenţa – privită ca aptitudinea cu gradul cel mai mare de generalitate – este pusă în funcţie de factorii emotiv-activi ai personalităţii. Conform *modelului competenţelor inteligenţei emoţionale* prezentat de D.Goleman (2001), se desprinde rolul pe care îl au în viaţa socială a persoanei, respectiv în comportamentele

prosociale *conştiința de sine, motivația, empatia, capacitatea de relaționare, autocenzurarea* şi *autocontrolul* [1].

Un alt model valorificat la acest capitol este cel al lui A.Bandura. În cadrul teoriei privind *autoeficacitatea* sunt analizate şapte *competențe emoționale.* Astfel, persoana trebuie să fie capabilă: 1) să perceapă corect propriile emoții; 2) să perceapă emoțiile altora; 3) să înțeleagă emoțiile pe care le are; 4) să se simtă capabilă de a utiliza propriile emoții; 5) să înțeleleagă emoțiile altora; 6) să-şi gestioneze emoțiile; 7) să gestioneze emoțiile altora [4].

D.Carusso susține ca inteligența emoțională este adevărata formă de inteligență, care, însă, nu a fost măsurată în mod ştiințific până când nu a fost începută munca de cercetare. Una dintre definițiile inteligenței emoționale, pe care Caruso împreună cu predecesorii săi o propun, este abilitatea de a procesa informațiile emoționale, în special pe cele ce presupun percepția, asimilarea, înțelegerea şi controlul emoțiilor. În managementul stresului controlul emoțiilor este una dintre conduitele ce favorizează ieşirea din impas, orientarea spre soluție şi spre depăşirea cu succes a situației de viață. Autorul susține că inteligența emoțională cuprinde următoarele patru ramuri: *identificarea emoțională*, percepția şi exprimarea (include abilități, precum: identificarea emoțiilor pe fețe, în muzică şi din povestiri); *facilitarea emoțională a gândurilor* (include abilități, precum: conectarea emoțiilor cu alte senzații mentale, cum ar fi gustul sau culoarea, conexiuni care pot da naştere la lucrări de artă şi folosirea emoțiilor în argumentarea şi rezolvarea de probleme); *înțelegerea emoțională* (include rezolvarea problemelor emoționale, cum ar fi: care dintre emoții sunt similare, care sunt opuse şi ce relații există între ele); *managementul emoțional* include înțelegerea implicațiilor acțiunilor sociale asupra emoțiilor şi controlarea emoțiilor proprii şi ale celor din jur [6].

Multiple cercetări conturează caracteristicile, componentele conceptului de inteligență emoțională alături de cel al inteligenței sociale. În acest context D.Goleman propune organizarea elementelor inteligenței sociale în două categorii: conştiința socială şi dezinvoltura socială.

Conştiința socială acoperă un spectru larg, care merge de la sesizarea instantanee a stării interioare a celuilalt până la înțelegerea sentimentelor şi gândurilor acestuia sau „priceperea" situațiilor complicate. Ea include: *Empatia primară*: sentimentele împărtăşite cu ceilalți; sesizarea semnalelor emoționale non-verbale; *Rezonanța emoțională*: a asculta cu receptivitate maximă; a rezona cu altă persoană; *Precizia empatică*: înțelegerea gândurilor, sentimentelor şi intențiilor altei persoane; *Cogniția socială*: a şti cum funcționează lumea socială.

Dezinvoltura socială este simpla sesizare a simțămintelor cuiva sau simplul fapt că ştim ce gândeşte sau intenționează cineva; ea nu garantează interacțiuni fructuoase. Dezinvoltura socială se construieşte pe conştiința socială pentru a da naştere la interacțiuni eficace şi fără probleme.

Spectrul dezinvolturii sociale include: *Sincronia*: interacționarea fără probleme la nivel non-verbal; *Imaginea de sine*: prezentarea eficientă a propriei persoane; *In-*

fluenţa: modelarea rezultatului interacţiunilor sociale; *Preocuparea*: luarea în calcul a nevoilor celorlalţi şi acţionarea în consecinţă [7].

Inteligenţa socială include în mod evident cunoaşterea socială şi interacţiunea socială. Din cercetările specialiştilor s-au conturat şase abilităţi cognitive raportate la comportamentul social al indivizilor, prezentate de J.Kihlstrom şi N.Cantor: 1) capacitatea de a identifica stările mentale ale indivizilor; 2) capacitatea de a grupa stările mentale identificate la alte persoane pe baza similarităţii; 3) capacitatea de a interpreta conexiunile semnificative ale actelor comportamentale; 4) capacitatea de a analiza succesiunile comportamentelor sociale; 5) capacitatea de a fi flexibil în interpretarea schimbărilor în cadrul comportamentului social; 6) capacitatea de a prevedea ce se poate întâmpla într-o situaţie personală. De-a lungul anilor numeroase studii au dezbătut problema inteligenţei de tip social şi s-a constatat importanţa din ce în ce mai mare acordată de cercetători problemelor care implică factori sociali şi care influenţează personalitatea umană.

Inteligenţa socială este considerată de Cantor şi Kilstrom (1989) drept ansamblul achiziţiilor cognitive ale individului despre lumea socială. Studiul competenţei sociale a fost frecvent asociat cu cel al inteligenţei sociale (Greenspan, 1981). Keating (1978) a încercat să evidenţieze pe baza unui suport empiric solid faptul că nu pot exista abilităţi sociale independente de dimensiunea cognitivă a vieţii psihice. În acest sens el a măsurat anumite aspecte ale inteligenţei sociale, luând în considerare: raţionamentul în situaţii de interacţiune socială, comportamentul social, raţionamentul moral. Inteligenţa emoţională (Goleman, 2004) şi inteligenţa interpersonală (Gardner, 1997/1993) sunt considerate concepte ale căror conotaţii se integrează parţial între cele ale inteligenţei sociale – *partly overlapping concepts* (Andreou, 2006). Autorii menţionează că trebuie să se facă diferenţa la nivel conceptual între inteligenţa socială şi empatie. Deşi sunt două concepte distincte, s-a evidenţiat faptul că între ele există o corelaţie semnificativă. Conform lui Feshbach (1986), empatia presupune capacitatea de transpunere mentală (cognitivă şi afectivă) în cadrul de referinţă al celuilalt. Ea are trei componente: a) perceptivă (folosirea informaţiei relevante pentru recunoaşterea şi etichetarea emoţiilor); b) preluarea rolului (asumarea şi experimentarea punctului de vedere al celuilalt); c) împărtăşirea emoţiilor celuilalt [8].

Studierea inteligenţei sociale s-a efectuat, pe parcursul mai multor ani, pe două direcţii: direcţia testologică şi cea experimental-psihologică. Din punctul de vedere al paradigmei testologice, inteligenţa socială a fost studiată având ca fundament două linii directorii. Prima linie era bazată pe ideea integrităţii inteligenţei şi era prezentată în lucrările lui E.Thorndike, H.Eysenck, J.Gonda Cea de-a doua linie se bazează pe principiul multitudinii laturilor inteligenţei. Acest punct de vedere a fost promovat de J.Myers, J.Guilford, G.Allprot şi alţii. Interesul cercetătorilor pentru inteligenţa socială a crescut în sec. XX, mai mulţi psihologi au contribuit la interpretarea acestui concept, fiecare aducându-şi contribuţia în definirea acestuia. Savantul E.L. Thorndike (1920) a definit inteligenţa socială ca fiind o abilitate cognitivă specifică care asigură o interacţiune reuşită cu oamenii sau capacitatea de a acţiona

cu înţelepciune în relaţiile umane. În opinia lui Г.Айзенк (1995), inteligenţa socială este capacitatea individului de a folosi inteligenţa psihometrică în scopul adaptării la exigenţele societăţii. Inteligenţa socială, în viziunea lui R.Selman (1997), este un instrument al psihicului, care îi asigură persoanei orientarea în realitatea socială. În teoria structural-dinamică a lui Д.В. Ушаков (2003), inteligenţa socială este unul dintre tipurile care formează împreună capacitatea pentru activitatea cognitivă, considerând că indicatorii inteligenţei sociale ar trebui să fie legaţi de caracteristicile personale ale oamenilor. Inteligenţa socială este uneori identificată în literatura de specialitate cu gândirea practică. Л.И. Уманский (1980) defineşte inteligenţa socială drept o formaţiune praxiologică relativ independentă, adică aceea ce poate fi nu prea riguros definit ca *raţiune practico-psihologică*. А.Л. Южанинова (1984) consideră inteligenţa socială ca o abilitate mentală specială, de care depinde eficacitatea comunicării interpersonale şi a adaptării persoanei la condiţiile socioculturale. М.И. Бобнева (1975) demonstrează că nivelul dezvoltării inteligenţei generale nu ţine neapărat de nivelul de dezvoltare al inteligenţei sociale. А.Молокостова (2007) şi M.Ilicciev (2014) pornesc în a deduce funcţiile inteligenţei sociale de la dubla condiţionalitate a inteligenţei sociale: influenţa factorilor biologici şi sociali [*apud* 9]. I.Platon, în teza de doctor *Formarea inteligenţei sociale în adolescenţa timpurie,* afirmă că inteligenţa socială este un construct multidimensional şi integru ce prezintă un complex de abilitaţi cognitive, sociale, comportamentale, comunicaţionale şi trăsături personale, care tind să regleze relaţiile interpersonale, să asigure adaptarea socială ce se exprimă în manifestarea performanţelor individuale pentru atingerea obiectivelor proprii [9].

Formarea inteligenţei emoţionale este într-o mare măsură tributară unor obişnuinţe, automatisme învăţate, având la bază modele emoţionale în familie sau în mediul şcolar [10]. Inteligenţa socială reprezintă abilitatea de a-i conduce şi inspira pe ceilalţi, cu ajutorul empatiei şi implicării, iar cea emotională se referă mai mult la autocontrol şi la stăpânirea de sine. Noile descoperiri demonstrează faptul că indivizii au creierul uman conceput pentru a se conecta, iar un creier social operează la nivel inconştient odată educat să facă asta. Inteligenţa socială are un rol considerabil în optimizarea funcţionării cognitive şi a dezvoltării personale. Cercetările din domeniul inteligenţei sociale confirmă ideea că oamenii dispun atât de un creier social, cât şi de unul cognitiv (analitic). Ambele sunt, prin permanenta lor interrelaţionare, implicate în activitatea de învăţare [11].

În concluzie menţionăm că, în ultima perioadă, conceptele de inteligenţă emoţională şi inteligenţă socială sunt obiecte de studiu pentru multe cercetări, la nivel separat. Accentuăm importanţa studierii minuţioase a acestor concepte, deoarece vizează abilităţile persoanei de a gestiona emoţiile interioare *(inteligenţă emoţională)* în procesul de relaţionare cu alte persoane *(inteligenţă socială)*. De altfel, este necesară cercetarea inteligenţei emoţionale şi a inteligenţei sociale pentru a determina atât relaţiile dintre ele, cât şi rolul acestora pentru dezvoltarea armonioasă a personalităţii din perspectiva orientărilor valorice.

Referinţe:

1. GOLEMAN, D. *Inteligența emoțională, cheia succesului în viață*. Bucureşti: ALLFA, 2004, 2008.
2. ZLATE, M. *Tratat de psihologie organizațional-managerială*, Iaşi: Polirom, 2007.
3. PALADI, O. Conştiința de sine – construct al inteligenței emoționale. În: *Materialele Conferinței „Paradigmele inteligenței în psihologia contemporană”*. Chişinău, 2012, p.104-107.
4. ILUȚ, P. (coord.) *Dragoste, familie şi fericire: spre o sociologie a seninătății*. Iaşi: Polirom, 2015.
5. PITARIU, H. Stresul profesional la manageri: corelative ale personalității în contextul tranziției socioeconomic din România. În: *Revista de psihologie organizațională*, 2003, nr.3-4.
6. CARUSSO, D. *Aplicabilitatea practică a modelului inteligenței emoționale la locul de muncă*. Bucureşti, 1999.
7. GOLEMAN, D. *Inteligența socială*. Bucureşti: Curtea Veche, 2007.
8. STĂNCULESCU, E. Inteligența socială. În: *Revista Psihologie* (Bucureşti), Tom 53, 2007, nr.1-2, p.5-12. Disponibil: http://cachescan.bcub.ro/Revista%20de%20psihologie/1-2-2007/573032.pdf [Accesat: 21.04.21].
9. PLATON, I. *Formarea inteligenței sociale în adolescența timpurie*: Teză de doctor în psihologie. Chişinău, 2020.
10. PÂNIŞOARĂ, G., SĂLĂVĂSTRU, D., MITROFAN, L. *Copilăria şi adolescența: provocări actuale în psihologia educației şi dezvoltării*. Iaşi: Polirom, 2016.
11. *Educația şi inteligența socială* https://proform.snsh.ro/baza-de-date-online-cu-resurse-educationale-pentru-sustinerea-educatiei-incluzive-de-calitate/educatia-si-inteligenta-sociala